

OKULÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ ÖZ BAKIM BECERİLERİNİN ANNELERİNİN ÇALIŞIP ÇALIŞMAMA DURUMLARINA GÖRE İNCELENMESİ

A STUDY ON THE PRESCHOOL CHILDREN'S SELF-HELP SKILLS ACCORDING TO THEIR MOTHER'S WORKING STATUS

Serap DEMİRİZ* Çağlayan DİNÇER**

ÖZET: Bu çalışma, okulöncesi dönem çocuklarının öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp-çalışmama durumlarına göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma örneklemine, Ankara il merkezi orta sosyo ekonomik düzeydeki 5-6 yaş çocuğuna sahip 298'i çalışan, 216'sı çalışmayan olmak üzere 514 anne tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilerek alınmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından "Seattle Testi", "Portage Kontrol Listesi" ve "Denver II Gelişimsel Tarama Test" lerinin öz bakım ile ilgili bölümlerinden yararlanılarak geliştirilmiş ve ön denemesi yapılarak düzenlenmiş olan anket formunun anneler tarafından doldurulmasıyla elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular da, çocukların yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet, tertip-düzen, tehlikelerden korunma gibi öz bakım becerileriyle ilgili bir çok davranışı kazanma düzeyi ile annelerinin çalışıp-çalışmama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Çalışan anne çocuklarının öz bakım toplam puanlarının çalışmayan anne çocuklarından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Öz bakım becerileri, Okul öncesi dönem çocuğu, Annenin çalışma durumu

ABSTRACT: This research has been done to examine pre-school children's self-help skills according to mother's working status. The sampling of the research was done randomly from 514 mothers, 298 of them working, 216 of them non working of middle socio economic level in Ankara in Turkey who has 5-6 years old children. Data was gathered from the questionnaire developed by researchers by using self-help related parts of "The Test of Seattle", "Portage Check List", and "Denver II Developmental Screening Test" which was tested before being used by the mothers. In the findings of the research, it has been found that there is a meaningful statistical difference between mother's working status and children's behaviours to gain self-help skill levels such as eating, (un)dressing, cleanliness, toilet, tidiness, avoiding danger. Through these findings, it was found that self-help total score of working mothers' children was higher than the total score of the children of non working mothers.

KEY WORDS: Self-help skills, Pre-school children, Mother's working status

1. GİRİŞ

Duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü, ilişkilerin dengeli sürdüğü aile ortamında, yeterli güven, sevgi ve sevecenlik içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler. Bu tür aile ortamlarında, aile üyelerinin kendilerine düşen sorumlulukların bilincinde olarak, çocuğa bağımsızlık yolunda yeterli fırsatları sunması, onun sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasının yanı sıra yaşamını devam ettirmede önemi olan bazı temel alışkanlıkları kazanmasını da sağlayacaktır. Çok erken dönemden itibaren temelleri atılmaya başlanan; yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet vb. öz bakımla ilgili alışkanlıkları kazandırmada özellikle annelere büyük görevler düşmektedir.

Öz bakım becerilerinden biri olan yemek yeme konusundaki tutumlar çok erken yaşta ortaya çıkar ve zamanla gelişir. Çocuğun okulöncesi çağlarda kazandığı yemek yeme alışkanlığı hayatının daha sonraki dönemlerini etkileyecek, yaşanan olumsuzluklar ileride ortaya çıkabilecek beslenme sorunlarının temelini oluşturacaktır. Çünkü beslenme çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal gelişmesini ve sosyal davranışlarını doğrudan etkilemektedir (1).

Çocuğun kazanacağı öz bakım becerilerinden olan giyinme, beceri isteyen bir takım davranışların birbiri ardına yapılmasını gerektirmektedir. Belirli olgunluğa erişmeden giyinme-soyunma ile ilgili davranışların yapılması çocuktan beklenilmemelidir. Çocukla ilgili diğer tüm davranışlarda olduğu gibi giyinme-soyun-

*Yrd. Doç.Dr., Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Çocuk Gelişimi Yaygın Eğitimi Anabilim Dalı. e-mail:mdemiriz@gata.edu.tr

**Doç. Dr., A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okulöncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı. e-mail:cdincer@tr.net

ma ile ilgili davranışların kazandırılmasında da sabırlı olmalı, çocuk özgür bırakılmalıdır. Son yıllarda giyim sektörü okul öncesi çağı çocukları için üretilen giysilerde, bu yaş çocuğunun kendi başına yardım almadan giyinebileceği şekilde kolaylıklar yapmıştır. Bu da çocuktan daha fazla beceriyi başarmasını beklememizi sağlamaktadır. Ancak, özellikle annelerin bu konudaki becerilerin gelişmesi için çocuklara gereken fırsatları vermeleri oldukça önemlidir (2).

Çocuğun sağlıklı bir hayat sürmesinde önem taşıyan temizlik ve tuvalet alışkanlığı kazandırılırken, ebeveynlerin tutumları bu becerilerin yerleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Çocuğa iyi model olmanın yanısıra onun bu alışkanlıkları ile ilgili davranışlarını gözlemlemek ve gerektiğinde onu istenilen davranışa yönlendirmek, alışkanlıkların kazanılmasını çabuklaştırarak kalıcı olmasını sağlayacaktır. Çocuğun vücudu ve vücut fonksiyonlarına karşı duyarlılığı, bu becerilerin çocuk açısından ne denli önemli olduğunu ortaya koymakta, tuvalet vb. becerilerin kazandırılmasında bizlere yardımcı olmaktadır (3).

Çocukların küçük yaşlardan itibaren kazanmaları istenilen bir başka öz bakım becerisi de tertip düzendir. Çocukla kurulan iyi bir iletişimle bu konuda kazandırılmak istenenlere ulaşılabilir. Beş yaş çocuğunun belirgin özelliklerinden birisi, yetişkinin yaptığı her şeye karşı büyük ilgi duymasıdır. Bu nedenle oyunlarında daha çok yetişkinin günlük etkinliklerini taklit eden kız yada erkek çocuk, evde anneye yardım etmekten, sofrayı kurmaktan, çamaşır toplamaktan, toz almaktan vb. büyük zevk duyar (4). Bu tür etkinlikler de çocuğun bu konularda beceri kazanmasını kolaylaştırır.

Çocukluk yılları, çocuğun dikkatsizliği, ilgisizliği, aceleciliği nedeniyle bir çok tehlikelerle karşılaştığı dönemdir. Bu dönemdeki kazalar zaman zaman tüm yaşamı etkileyebilecek sağlık problemleriyle sonlanabilir (5). Yaşamın ilk yıllarında ev, çocukların ilk kaza tecrübelerini yaşadıkları yerdir. Çocukların evde ve yakın çevrelerinde maruz kalabilecekleri bir çok kaza vardır (6). Bu konuda ebeveynlerin çocuğu bi-

linçlendirmesi onun kendini tehlikelerden korumasını sağlayacaktır.

Çocuğa okul öncesi dönemde kazandırılacak öz bakım becerileri, bir yönüyle onun gelecek yaşantısına güvenle bakılmasını sağlayacaktır. Bu konuda bilinçli olarak verilen eğitimin katkıları büyüktür. Yapılan çalışmalar, annelerin eğitim düzeyinin yükselmesinin, çocukların öz bakım becerilerine olumlu katkılar sağladığını ortaya koymaktadır (7). Okulöncesi eğitim kurumuna giderek sistemli eğitimden yararlanan, gün içindeki rutin etkinliklerle öz bakım becerilerine yönelik davranışları tekrarlama fırsatı bulan çocukların, öz bakım becerilerine yönelik davranışları yapmalarında okul öncesi eğitim almayan çocuklara göre farklılıklar olduğu görülmektedir (8). Bu konuda annelere düşen sorumluluk oldukça fazladır. Fakat günümüz annelerinin çalışma hayatına girmeleriyle evdeki iş bölümünde paylaşımlar artmış, hem babaya hem de çocuklara düşen görev ve sorumluluklar değişmiştir. Glass, ebeveynlerin çocuğun öz bakım becerilerini geliştirmek için evdeki günlük işlerden bazılarında çocuğun katılımının sağlanmasının yararlı olacağını belirtmektedir (9). Küçük yaşlardan itibaren çocuklara kendileriyle ilgili öz bakım becerilerinin kazandırılması, özellikle çalışan anneleri çocuklarını bu konuda desteklemeye yöneltmiştir.

Araştırma, çalışan ve çalışmayan annelerin okul öncesi dönem çocuklarının öz bakım becerilerini kazanma düzeylerindeki farklılığı ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Ankara ili merkez ilçelerinde 5-6 yaş grubunda çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Araştırma, Ankara il merkezinde orta sosyo ekonomik düzeydeki 5-6 yaş çocuğuna sahip 298 çalışan (% 58.0), 216 çalışmayan (%42.0) olmak üzere toplam 514 anne ile yapılmıştır. Annelerin % 33.5'i (n:172) ilköğretim, % 27.2'si (n:140) lise, % 39.3'ü (n:202) üniversite mezunudur. Araştırmaya ka-

tilen annelerin çocuklarının % 49.2'si (n:253) kız, % 50.8'i (n:261) erkektir. Bu çocukların % 69.5'i (n:357) okul öncesi eğitim almaktadır.

Veri toplama aracı olarak, "Portage Kontrol Listesi" "Seattle Testi", ve "Denver II Gelişimsel Tarama Test" lerinin öz bakım ile ilgili bölümlerinden yararlanılarak araştırmacılar tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır (10,11,12). Anket formunun ilk bölümünde çocuğa ilişkin tanıtıcı bilgilere yönelik sorulara, ikinci bölümde ise bu dönem çocuklarında gözlenen; yemek yeme, giyinme-soyunma, temizlik, tuvalet alışkanlığı, tertip-düzen, tehlikelerden korunma ile ilgili öz bakım becerilerine yönelik davranışlara yer verilerek ebeveynlere çocuklarının bu davranışları ne sıklıkta gösterdik-

leri dereceleme ölçeği şeklinde sorulmuştur. Veriler, ön denemesi yapılan anket formunun anneler tarafından doldurulmasıyla elde edilmiştir. Veri kodlaması yapıldıktan sonra bilgisayarda SPSS paket programı kullanılarak bulgular Ki-Kare (χ^2) ve Student t testi ile analiz edilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Çocukların yemek yeme ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerin çalışıp çalışmama durumuna göre dağılımını gösteren Tablo 1'deki verilere göre, yemek için doğru araç gereci seçme ($p<0.001$), yemeğini kaşık ve çatalı doğru bir biçimde kullanarak yeme ($p<0.01$), yemeğini elle yemek isteme ($p<0.01$), bıçağı ekmeğe yağı vb.

Tablo 1: Çocukların yemek yeme ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımı

ANNENİN ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	ÇALIŞAN ANNE (n:298)			ÇALIŞMAYAN ANNE (n:216)			p
	Bazen	Sık sık	Her zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman	
DAVRANIŞ SIKLIĞI							
YEMEK YEME İLE İLGİLİ DAVRANIŞLAR	%	%	%	%	%	%	
Yemek için doğru araç-gereci (kaşık, çatal, bıçak) seçer.	4,4	14,8	80,9	17,6	17,6	64,8	P<0,001
Yemeğini kaşık ve çatalı doğru biçimde kullanarak yer.	8,7	18,8	72,5	15,3	26,4	58,3	P<0,01
Yemeğini elle yemek ister.	94,6	2,7	2,7	86,6	9,3	4,2	P<0,01
Bıçağı ekmeğe yağı vb.sürmek için kullanır	43,3	23,8	32,9	58,3	23,1	18,5	P<0,001
Bıçakla yumuşak şeyleri (köfte vb.) keser.	51,3	28,9	19,8	66,7	21,3	12,0	P<0,01
Serviste yiyeceklerini tabağına alır.	52,0	22,5	25,5	54,6	28,2	17,1	P>0,05
Servis tabağını başkasına geçirir.	71,1	18,5	10,4	73,1	18,5	8,3	P>0,05
Dolu tepsiyi kaldırır, taşır.	69,1	15,8	15,1	75,0	17,1	7,9	P<0,05
Bardağı taşırmadan su doldurur.	24,2	37,6	38,3	49,5	27,3	23,1	P<0,001
Dökmeden bardaktaki suyu taşır.	25,5	38,9	35,6	47,2	33,3	19,4	P<0,001
Kendi meyvesini yıkar ve yemek üzere hazırlar (muz,mandalina vb).	63,8	19,5	16,8	63,9	18,5	17,6	P>0,05
Kendi sandvicini hazırlar.	88,3	7,4	4,4	83,3	10,2	6,5	P>0,05
Süt kartonunu, büsküvi poşetini açar.	45,6	28,9	25,5	54,6	23,6	21,8	P>0,05
Yemeğini normal sürede bitirir.	59,7	27,5	12,8	50,9	32,4	16,7	P>0,05
Yemeğini yarım bırakır.	71,5	23,8	4,7	70,8	18,5	10,6	P<0,05
Yemek yeme kurallarına uyar (ağzını kapatarak yeme vb.).	16,8	35,6	47,7	28,7	35,2	36,1	P<0,01

sürmek için kullanma ($p<0.001$), bıçakla yumuşak şeyleri (köfte vb.) kesme ($p<0.01$), bardağa taşımadan su doldurma ($p<0.001$), dolu tepsiyi kaldırıp taşıma ($p<0.05$), bardağa taşımadan su doldurma ($p<0.001$), dökmeden bardaktaki suyu taşıma ($p<0.001$), yemeğini yarım bırakma ($p<0.05$), yemek yeme kurallarına uyma ($p<0.01$) davranışları ile annenin çalışıp-çalışmama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Sonuçlara göre çalışan anne çocuklarının yemek yeme ile ilgili öz bakım becerilerinde daha başarılı oldukları söylenebilir.

Bu sonuç, çalışan annelerin, çocuklarına öz bakımlarıyla ilgili işleri yapma fırsatlarını daha fazla sunmalarından kaynaklanabilir. Güneyli, 4-6 yaş grubu çocuklarında beslenme alışkanlıkları ve bunu etkileyen etmenler konusunda yaptığı araştırmasında, ailelerin çocuklarına iyi beslenme alışkanlıkları kazandırmak için gayret sarfettiklerini ve sofrada çocukla ilgilenilmesi, besinlerin ödül aracı olarak kullanılmaması vb. gibi olumlu davranışlar içinde olduklarını gözlediğini belirtmektedir (1). Çok küçük yaşlardan itibaren çocukların kendi yiyeceklerini kendile-

rinin seçmeleri, hazırlamaları gibi etkinlikler, çocukların yemek yeme ile ilgili iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamanın yanısıra onların öz güvenlerini geliştirecek ve tüm gelişimlerini destekleyecektir (13).

Çocukların giyinme-soyunma ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp-çalışmama durumuna göre dağılımını gösteren Tablo 2 incelendiğinde, iç ve dış giysilerini önünü arkasını ayırt ederek yardımsız giyinme ($p<0.001$), iç ve dış giysilerini yardım almadan çıkarma ($p<0.001$), ayakkabılarını yardımsız bağlama ($p<0.01$), parmaklı eldiveni yardımsız giyme ($p<0.01$), duruma ve hava şartlarına uygun giyecekleri seçme ($p<0.05$) davranışları ile annenin çalışıp çalışmama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş, söz konusu davranışlardaki istatistiksel farkın çalışan anne grubundan kaynaklandığı saptanmıştır. Çalışan annelerin zamanı iyi kullanmaları gerektiğinden çocuklarına öz bakımlarıyla ilgili davranışları yapma fırsatını vermelerinin bu sonuçlarda etkili olduğu söylenebilir. Bu konuda anneler çocuklarına giyinme-soyunma ile ilgili davranışları kazanmaları için fırsat vermeli ve çocuklarının

Tablo 2: Çocukların giyinme soyunma ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımı

ANNENİN ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	ÇALIŞAN ANNE (n:298)			ÇALIŞMAYAN ANNE (n:216)			p
	Bazen	Sık sık	Her zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman	
DAVRANIŞ SIKLIĞI							
GYINME - SOYUNMA İLE İLGİLİ DAVRANIŞLAR	%	%	%	%	%	%	
İç ve dış giysilerini önünü arkasını ayırt ederek yardımsız giyinir.	20,8	38,6	40,6	37,5	31,9	30,6	P<0,001
İç ve dış giysilerini yardım almadan çıkarır	16,1	34,9	49,0	31,5	35,2	33,3	P<0,001
Çıt-çıt, kopça, düğme, kemer, ayakkabı tokalarını açar ve kapatır.	31,9	31,9	36,2	39,8	31,5	28,7	P>0,05
Fermuarını yardım almadan alt kısmını geçirerek kapatır.	49,3	28,2	22,5	40,7	33,8	25,5	P>0,05
Ayakkabılarını yardımsız bağlar.	65,4	17,4	17,1	53,2	30,6	16,2	P<0,01
Ayakkabı bağlarını yardım almadan fiyonk yapar.	84,6	8,4	7,0	84,7	8,3	6,9	P>0,05
Parmaklı eldiveni yardımsız giyer	33,9	24,2	41,9	35,2	34,7	30,1	P<0,01
Duruma ve hava şartlarına uygun giyecekleri seçer.	49,0	33,9	17,1	62,0	26,4	11,6	P<0,05

Tablo 3: Çocukların temizlik ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımı

ANNENİN ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	ÇALIŞAN ANNE (n:298)			ÇALIŞMAYAN ANNE (n:216)			p
	Bazen	Sık sık	Her zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman	
DAVRANIŞ SIKLIĞI							
TEMİZLİK İLE İLGİLİ DAVRANIŞLAR	%	%	%	%	%	%	
Giysilerini ıslatmadan, yardımsız elini yüzünü yıkar ve kurular.	30,9	40,3	28,9	34,7	32,9	32,4	P>0,05
Yemekten önce ve sonra ellerini yıkar, kurular.	29,2	37,2	33,6	40,3	32,4	27,3	P<0,05
Dişlerini yardım almadan günde en az 1 kez fırçalar.	29,9	25,2	45,0	45,4	32,9	21,8	P<0,001
Dişlerini hatırlatılmadan günde 2 kez fırçalar.	68,8	20,1	11,1	79,6	9,7	10,6	P<0,01
Hapşırırken eliyle ağzını kapatır.	30,9	36,2	32,9	29,2	28,2	42,6	P>0,05
Burnu aktığında mendile siler.	11,7	34,2	54,0	19,9	26,9	53,2	P<0,05
Hatırlatıldığında burnunu muslukta yardım almadan siler - sümkürür.	36,6	28,5	34,9	32,4	26,9	40,7	P>0,05
Banyoda suyun sıcaklığını ayarlar.	61,7	17,1	21,1	76,4	10,2	13,4	P<0,01
Saçlarını yardımsız tarar veya fırçalar.	33,9	20,5	45,6	28,2	36,1	35,6	P<0,001
Saçlarını makine ile kendi kurutur.	67,8	13,4	18,8	77,3	9,3	13,4	P>0,05
Giysilerinin kirli veya temiz olduğu ayırımını yapar	31,2	25,2	43,6	50,5	23,6	25,9	P<0,001

Tablo 4: Çocukların tuvalet alışkanlığı ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımı

ANNENİN ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	ÇALIŞAN ANNE (n:298)			ÇALIŞMAYAN ANNE (n:216)			p
	Bazen	Sık sık	Her zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman	
DAVRANIŞ SIKLIĞI							
TUVALET ALIŞKANLIĞI İLE İLGİLİ DAVRANIŞLAR	%	%	%	%	%	%	
Zamanında tuvalete gider ve giysilerini indirir.	10,4	19,5	70,1	21,3	19,4	59,3	P<0,01
Tuvalet ihtiyacını giderir.	8,1	12,4	79,5	18,1	17,1	64,8	P<0,001
Tuvalet kağıdı kullanarak yardımsız temizliğini yapar.	47,3	23,2	29,5	35,2	34,3	30,6	P<0,01
Sifonu çeker.	23,2	21,8	55,0	43,5	28,2	28,2	P<0,001
Tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra giysilerini düzenli yerleştirir	24,2	36,9	38,9	33,3	33,8	32,9	P>0,05
Tuvaletten sonra ellerini sabunla yıkar.	18,1	33,9	48,0	38,9	33,3	27,8	P<0,001
Umumi yerlerde doğru tuvaleti bulur.	30,5	23,2	46,3	35,6	28,2	36,1	P>0,05
Tuvaleti geldiğinde uyanır veya bütün gece altı kuru kalır.	7,4	15,4	77,2	25,5	27,8	46,8	P<0,001

bu davranışları gerçekleştirmeleri için gerekli zamanı vererek onları desteklemelidirler (2). Böylece çocuğun bu becerileri daha çabuk ve kolay kazanması mümkün olacaktır. Stewart (1982), iki yaş grubu çocukları için hazırlanan programda öncelikli hedefin, öz bakım ile ilgili becerileri kazandırmak olduğunu belirtmiştir. Programda bu becerilerle ilgili materyaller örneğin, düğmeler, fermuarlar, kopcalar, taraklar, diş fırçaları, mutfakta kullanılan aletler, çocuklara sunularak bu materyallerle ilgili deneyim kazanmaları amaçlanmıştır (14).

Tablo 3'teki çocukların temizlik ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre dağılımına bakıldığında, yemekten önce ve sonra ellerini yıkama-kurulama ($p<0.05$), dişlerini yardım almadan günde en az bir kez fırçalama ($p<0.001$) ve dişlerini hatırlatılmadan günde iki kez fırçalama ($p<0.01$), burnu aktığında mendille temizleme ($p<0.05$), banyoda suyun sıcaklığını ayarlama ($p<0.01$), saçlarını yardımsız tarama-fırçalama ($p<0.001$), giysilerinin kirli veya temiz olduğu ayırımı yapma ($p<0.001$) davranışları ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Farkın çalışan anne çocuklarının temizlikle ilgili davranışları daha çok göster-

melerinden kaynaklandığı görülmektedir. Bu sonuçlar, çalışan anne çocuklarının temizlikle ilgili öz bakım becerileri konusunda da daha başarılı olduklarını ortaya koymaktadır.

Çocukların tuvalet alışkanlığı ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre dağılımını gösteren Tablo 4 incelendiğinde, zamanında tuvalete gitme ve giysilerini indirme ($p<0.01$), tuvalet ihtiyacını giderme ($p<0.001$), tuvalet kağıdı kullanarak yardımsız temizlenme ($p<0.01$), sifonu çekme ($p<0.001$), tuvaletten sonra ellerini sabun ile yıkama ($p<0.001$), tuvaleti geldiğinde uykusundan uyanma veya bütün gece altı kuru kalma ($p<0.001$) davranışları ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur. Sonuçlara göre çalışan anne çocuklarının tuvalet ile ilgili öz bakım becerilerini daha iyi yaptıkları gözlenmektedir.

Tablo 5'de, çocukların tertip-düzen ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre dağılımına bakıldığında, giyeceklerini çıkardıktan sonra yerine yerleştirme davranışı ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Çalışan anne çocuklarının % 19.8'i, çalışmayan anne çocuklarının % 11.6'sı bu davranışı sık sık göster-

Tablo 5: Çocukların tertip-düzen ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımı

ANNENİN ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	ÇALIŞAN ANNE (n:298)			ÇALIŞMAYAN ANNE (n:216)			p
	Bazen	Sık sık	Her zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman	
DAVRANIŞ SIKLIĞI							
TERTİP - DÜZEN İLE İLGİLİ DAVRANIŞLAR	%	%	%	%	%	%	
Oyuncaklarını toplar ve düzenli olarak yerlerine yerleştirir.	64,8	23,2	12,1	67,6	21,8	10,6	$P>0,05$
Giyeceklerini çıkardıktan sonra askıya asar veya yerine yerleştirir	73,2	19,8	7,0	80,1	11,6	8,3	$P<0,05$
Yatağını toplar.	77,9	15,4	6,7	84,7	9,7	5,6	$P>0,05$
Pijamalarını katlar.	61,4	23,5	15,1	76,4	13,4	10,2	$P<0,01$
Ayakkabılarının tozunu siler.	70,1	21,8	8,1	69,9	25,0	5,1	$P>0,05$
Günlük işlerden birinden sorumludur (yemek masası hazırlamak vb).	76,2	16,1	7,7	74,5	20,4	5,1	$P>0,05$
Haftalık ev işlerinin birinden sorumludur bunu yapar (odasını düzenleme vb).	76,2	16,4	7,4	74,1	17,1	8,8	$P>0,05$

mektedir. Pijamalarını katlama davranışını ise, annesi çalışan çocukların % 23.5'i, annesi çalışmayan çocukların % 13.4'ü sık sık göstermektedir ($p<0.01$). Tertip-düzen ile ilgili diğer öz bakım becerileri ile annenin çalışma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Küçük yaşlardan itibaren çocuklara ileride sorumluluk sahibi bireyler olmaları öğretilmelidir. Sorumluluk, bağımsızlık ve kendi bakımlarını yapma, gerçek yaşamda gerekli olan öncelikli değerlerdir. Bu nedenle odalarını toplama, çıkardıkları kıyafetleri katlama ve yerine koyma, alış-veriş paketlerini taşıma ve yerleştirme, evle ilgili basit sorumluluklar alma konusunda çocukların desteklenmesi ve onların gerçek yaşama hazırlanması gerekir (15).

Çocukların tehlikelerden korunma ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre dağılımı Tablo 6'da görülmektedir. Tüm zararlı şeylerden (sivri uçlu, kesici, yanıcı, zehirli madde vb.) kendini koruma ($p<0.05$), arabada arka koltukta oturma ($p<0.001$), arabada emniyet kemerini takma ($p<0.001$) davranışları ile annenin çalışıp-çalışmama durumu arasında da istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Farkın yine çalışan anne çocuklarının bu davranışları genellikle daha sık göstermelerinden kaynaklandığı görülmektedir. Gümüş tarafından çocukluk kazalarını belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, zehirlenmeler, yanıklar ve yabancı cisimlerden yaralanmaların yaklaşık olarak % 90.0'ı evde gözlenmiştir (16). 0-6 yaş grubunda en sık görülen ev kazaları arasında düşmelerin % 74.2 ile ilk sı-

rada yer aldığı, bunu %19.1 ile yanıkların izlediği bulunmuştur (17).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Okulöncesi çocuklarının öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımlarının incelendiği bu araştırmada; çocukların öz bakım toplam puanlarıyla annenin çalışıp çalışmama durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.001$). Çalışan annelerin çocuklarının öz bakım toplam puan ortalaması (102 ± 15.49), çalışmayan annelerin çocuklarının öz bakım toplam puan ortalamasından (94 ± 14.44) yüksektir.

Bu sonuçlar bize, çalışan annelerin çocuklarının öz bakım becerilerinde daha başarılı olduklarını göstermektedir.

Çocuğun öz bakımıyla ilgili ihtiyaçlarını erken yaşlarda annelerin karşılaması kolay ve çabuk gibi görünse de, bu durum ileriye yönelik bir çok sorunu ortaya çıkaracak, çocuğun öz güvenden yoksun, bağımlı bir birey olmasına yol açabilecektir. Bu nedenle, çocuklara fırsat verilerek öz bakım becerilerini kazanmaları sabırla gözlenmelidir. Fırsatlar verilirken çocuğun gelişim özelliği, yetenekleri dikkate alınmalı, gelişim düzeyinin üstünde beklentilerde bulunmaya dikkat edilmelidir.

Özellikle annelerin, çocuklarına öz bakımlarıyla ilgili davranışları kazandırmada kararlı ve tutarlı davranışlar sergilemeleri, onlara iyi

Tablo 6: Çocukların tehlikelerden korunma ile ilgili öz bakım becerilerinin annelerinin çalışıp çalışmama durumlarına göre dağılımı

ANNENİN ÇALIŞIP ÇALIŞMADIĞI	ÇALIŞAN ANNE (n:298)			ÇALIŞMAYAN ANNE (n:216)			p
	Bazen	Sık sık	Her zaman	Bazen	Sık sık	Her zaman	
DAVRANIŞ SIKLIĞI							
TEHLİKELERDEN KORUNMA İLE İLGİLİ DAVRANIŞLAR	%	%	%	%	%	%	
Çocuk parkında kendini tehlikelerden korur.	23,8	40,9	35,2	31,9	40,7	27,3	P>0,05
Tüm zararlı şeylerden (sivri uçlu, yanıcı, zehirli madde vb) kendini korur.	22,8	40,9	36,2	33,8	38,9	27,3	P<0,05
Arabada arka koltukta oturur.	10,1	15,8	74,2	27,3	31,9	40,7	P<0,001
Arabada emniyet kemerini takar.	38,3	18,1	43,6	51,9	25,5	22,7	P<0,001

model olmaları oldukça önemlidir. Bu beceriler, günlük yaşamın gereği olarak (yatak toplama, sofraya hazırlama vb.) çocuklar tarafından yapılması zorunlu işler gibi görülmemeli, onların sorumluluk sahibi, kendileriyle ilgili ihtiyaçlarını yardımsız başarabilen bireyler olması açısından yararlı beceriler olduğu düşünülmelidir. Çocukları, öz bakım becerileriyle ilgili davranışları yapmaya teşvik ederek yönlendirmenin ve zaman zaman ödüllendirerek yüreklenmelerinin yararları da göz ardı edilmemelidir.

Okulöncesi dönem çocuğu olan annelere, üniversiteler, bakanlıklar ve ilgili kuruluşların işbirliği ile özellikle çocuklarına öz bakım becerilerini kazandırmaya yönelik olarak hazırlanacak eğitim programları, kitle iletişim araçları yoluyla sunularak çalışmayan annelerin eğitilmeleri sağlanmalıdır. Hazırlanan eğitim programlarının özellikle alt sosyo ekonomik düzeydeki annelere ulaşması için ev merkezli eğitime yönelinmesi, gerektiğinde gönüllü kuruluşlar aracılığıyla bu annelere yüz yüze eğitim verilmesi yararlı olacaktır. Ayrıca, yeni eğitim yaklaşımlarından yararlanarak öz bakım becerileri ile ilgili eğitimin (anne eğitimi, çocuktan çocuğa eğitim vb.) yaygınlaştırılmasına ve etkinliğinin artırılmasına çalışılmalıdır.

Okulöncesi dönemin insan yaşamındaki önemi göz önünde bulundurularak, sağlıklı kuşakların yetiştirilmesinde rolü olan annelerin, her konuda olduğu gibi çocuklarına öz bakım becerilerini kazandırmada da gereken duyarlılığı göstermesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1]. GÜNEYLİ, U. "4-6 Yaş Grubu Çocuklarında Beslenme Alışkanlıkları ve Bunu Etkileyen Etmenler Konusunda Bir Araştırma". **Beslenme ve Diyet Dergisi**. 17. s.37. (1988).
- [2]. GESELL, A. **The First Five Years of Life**. A Guide to the Study of the Pre-School Child. Methuen & Co.Ltd. London. s.248-249. 1978).
- [3]. COHEN, H. D., V. STERN & N. BALABAN. **Observing and Recording the Behavior of Young Children**. Third Edition. Teachers Collage. Columbia University. New York and London. (1983).
- [4]. OKTAY, A. "Okulöncesi Eğitiminde Bazı Temel Kavramlar". **Ya-Pa Okulöncesi Eğitim Semineri-1**. Ya-Pa Yayınları. (1984).
- [5]. EGE, R. **Çocuk Kırık Çıkık ve Kazaları**. Emel Matbaası. Ankara. (1995).
- [6]. AVERY, J. G. & JACKSON, R. H. **Children and Their Accidents**. Edward Arnold. London (1993).
- [7]. DEMİRİZ, S. ve DİNÇER, Ç. "Examining Children's Self-Care Abilities Due To Mother's Educational Status". **9th European Conference on Quality in Early Childhood Education**. Poster Presentation. Helsinki.Finland. (1999).
- [8]. DEMİRİZ, S. ve DİNÇER, Ç. "5-6 Yaş Çocuklarının Öz Bakım Becerilerinin Cinsiyet ve Okulöncesi Eğitim Alma Sürelerine Göre İncelenmesi". **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**. Sözlü Bildiri. Selçuk Üniversitesi. Konya. (1998).
- [9]. GLASS,T.L. "Is Your Child Ready to Be in Self-Care?" **Children Today**. 19. 5. s.4-5. (1990).
- [10]. NELSON, N. Çev: Güven, N., Bal, S., Metin, N. **Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı**. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü. Ankara. s.10-12. (1992).
- [11]. GÜVEN, N. Temel Gelişimsel Materyaller ve Yöntemler Dersi **Yayınlanmamış Lisans Ders Notları**, Hacettepe Üniversitesi. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara. s.1-3. (1983).
- [12]. ANLAR, B. ve YALAZ, K. **Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına Uyarlanması ve Standardizasyonu**. Hacettepe Çocuk Nörolojisi Gelişimsel Tıp Araştırmaları Grubu. Ankara. s.19-21. (1996).
- [13]. TAYLOR, S. I. & DODD, A. T. We Can Cook! Snack Preparation with Toddlers and Twos. **Early Childhood Education Journal**. 27. 1. s. 29-33. (1999).
- [14]. STEWART, I. S. The Real World of Teaching Two-Year- Old Children. **Young Children**. 37. 5. s. 3-13. (1982).
- [15]. READDICK, C. A. & DOUGLAS, K. More Than Line Leader and Door Holder: Engaging Young Children in Real Work. **Young Children**. 55. 6. s.63-70. (2000).
- [16]. GÜMÜŞ, H. Çocukluk Çağı Kazaları. (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**) Hacettepe Üniversitesi. Ankara. s.10. (1979).
- [17]. ALGIER, L. 0-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Annelerin En Sık Görülen Ev Kazalarına İlişkin Bilgi Tutum ve Davranışlarının Araştırılması (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**) Hacettepe Üniversitesi, Ankara. s.12. (1985).